

NEW WATER WAYS

Anbefalinger fra et borgerpanel

Innhold

Innledning	3
Om klimautfordringer/overvann	4
Borgerpanelets oppdrag	5
Om borgerpanelet	5
Hva er et borgerpanel?	5
Hvordan ble borgerpanelet på Grefsen og Kjelsås gjennomført?	5
Anbefalinger fra borgerpanelet på Grefsen og Kjelsås	9
Introduksjon og refleksjoner fra deltakerne	9
Plan og strategi	10
Felles plan	10
Ansvarsforhold	10
Kommunikasjon og veiledning	11
Hvordan bør det kommuniseres	11
Veiledning	12
Tilrettelegging og samarbeid	12
Tilrettelegging	12
Samarbeid	13
Appendiks	14

Jeg visste ingenting om overvannsproblemer og hvor stor utfordring det er før jeg deltok her, akkurat der jeg bor er det ikke et stort problem. Nå er jeg blitt en slags ambassadør og snakker med kompiser og andre om det.

– deltaker i borgerpanelet om overvann på Grefsen og Kjelsås

Innledning

En rekke samfunnsutfordringer er så komplekse at myndighetene ikke alene kan utvikle og levere løsninger til innbyggerne. For å få til nødvendige endringer kreves det aktiv involvering av innbyggere, og samarbeid mellom myndigheter og innbyggere. Borgerpaneler og borgersamlinger er en forskningsbasert metode for å involvere og engasjere innbyggere og gjennomføres stadig oftere internasjonalt, på både store og små problemstillinger på lokalt, nasjonalt og internasjonalt nivå.

Økende mengder kraftig nedbør og dertil økende overvann i byer er en slik kompleks samfunnsutfordring, hvor samarbeid, engasjement og handling fra innbyggere er avgjørende for å få til gode tiltak og løsninger. I denne rapporten presenteres anbefalingene fra Oslos første borgerpanel, som har bestått av 20 tilfeldig utvalgte innbyggere på Grefsen og Kjelsås i Oslo. De er et representativt utvalg av den voksne befolkningen i sitt område, og anbefalingene de kommer med er et resultat av deres erfaringer, kunnskap om tema de har fått tilført i prosessen og diskusjoner og refleksjoner i gruppen.

Det var veldig spennende og litt overraskende at det er så mange flinke fagfolk som jobber med denne problematikken. At de vil stikke fingeren i jorda og høre hva vi vanlige folk mener, gir meg tillit til at de til slutt vil komme frem til bra tiltak som kan fungere.

– deltaker i borgerpanelet om overvann på Grefsen og Kjelsås

Om klimautfordringer og overvann

Overvann er en økende utfordring i byene, også i Oslo. Overvann er regn- og smeltevann som renner av tette overflater som tak, veier og gårdsplasser. Når det regner mye på kort tid, fylles avløpsrørene på Grefsen og Kjelsås med vann som kan renne rett ut i Akerselva sammen med urensset kloakk og forurensede elva. Det kan også føre til oversvømte kjellere og hager. Vi må forvente at det blir mer kraftig regn i Oslo i fremtiden, og trenger derfor å bli bedre på å håndtere overvannet som klimaendringene medfører.

NWW og utforskning av borgerpanel

I forskningsprosjektet New Water Ways, ledet av Norsk Institutt for Vannforskning (NIVA), utforskes nye metoder for forvaltning

av vann i byer, og spesielt overvannshåndtering. Arbeidet skal hjelpe norske byer i å bli foregangsbyer i overgangen til bærekraftig vannforvaltning, og gjøre byene våre grønne, levelige, klimatilpassede og mer robuste mot store nedbørsmengder. Vann- og avløpsetaten i Oslo kommune er derfor en av samarbeidspartnerne i prosjektet.

En viktig oppgave for New Water Ways, som SoCentral har ansvaret for, er å utforske hvordan kommunale myndigheter kan involvere innbyggere i arbeidet med håndtering av overvann. Den 16. november 2020 sendte forskningsprosjektet derfor via sms ut invitasjon til 3000 tilfeldig utvalgte beboere i Grefsen- og Kjelsåsområdet i Oslo til å delta i et borgerpanel. De var alle mellom 18 og 85 år, og ble valgt ut på bakgrunn av postnummeret sitt.

SMSen innbyggerne fikk lød som følger:

"Et forskningsprosjekt om overvann vil involvere dere som er beboere på Grefsen-Kjelsås. Du er trukket ut til å kunne delta i et borgerpanel om dette. Les mer her."

På en nettside fikk de litt mer utfyllende info: "Hei! Du er en av 3000 innbyggere mellom 18 og 85 år i Grefsen-Kjelsås-området som har blitt tilfeldig trukket ut til å få denne invitasjonen. Dersom du svarer ja på invitasjonen, kan du bli valgt ut som én av 20 personer som gjenspeiler sammensetning av befolkningen på Grefsen-Kjelsås til å delta i et borgerpanel for forskningsprosjektet New Water Ways. Din erfaring med å være innbygger i Oslo er den viktigste kompetansen du tar med deg inn i borgerpanelet."

Innen påmeldingsfristen 26. november hadde så mange som 267 personer, nesten 10 % av de inviterte, svart ja på invitasjonen. Fra andre rekrutteringsprosesser til slike borgerpaneler vet vi at dette er en relativt høy andel. Vi gjorde et tilfeldig utvalg basert på kriteriene kjønn, alder og bosted, og inviterte til slutt 20 personer som gjenspeiler sammensetningen av befolkningen på Grefsen og Kjelsås. På denne måten ble de utvalgte et representativt panel for sitt nærområde.

Borgerpanelets oppdrag

Borgerpanelets oppgave var sammen å sette seg grundig inn i overvannshåndtering som tema, diskutere viktige problemstillinger, og til slutt gi en anbefaling til Vann- og avløpsetaten i Oslo kommune på dette spørsmålet:

“Hvordan kan kommunen legge til rette for at dere som innbyggere best involveres i håndteringen av overvann på Grefsen-Kjelsås, f. eks ved å ta i bruk virkningsfulle tiltak på egen tomt?”

Om borgerpanelet

Hva er et borgerpanel?

Et borgerpanel er en form for demokratisk innovasjon. Demokratisk innovasjon øker mulighetene for deltakelse, innflytelse og og kritisk drøfting blant innbyggerne. Innovasjonen skjer når vi utvikler nye prosesser og institusjoner, eller tar dem i bruk på nye måter (Handbook of Democratic Innovation and Governance, Escobar & Elstub 2019). Borgerpanelet tas i bruk for å øke deltakelse, innflytelse og muligheter for påvirkning fra innbyggere inn i offentlige beslutningsprosesser. De siste årene er det satt i gang flere borgerpaneler på klimaspørsmål, i blant annet Storbritannia, Skottland, Frankrike og Danmark. Metoden er foreløpig lite brukt i Norge. Et borgerpanel består av et representativt, tilfeldig utvalg

av vanlige folk. De inviteres til å løse et oppdrag for en offentlig myndighet - som oftest gjennom å bli enige om et sett anbefalinger på et tema eller område. Deltakerne i panelet får tilført kunnskap om temaet og diskuterer og reflekterer seg imellom før de til slutt blir enige om et sett av anbefalinger. Forskningen viser at de som deltar i disse prosessene faktisk kan endre sine egne meninger etter å ha fått ny kunnskap og diskutert sammen med andre. Det kan føre til mindre polarisering, og økt tillit til politiske prosesser og institusjoner (Gastil 2008; Grönlund, Sätälä, and Herne 2010, Fishkin 2009, Goodin og Niemeyer 2003, Warren and Gastil 2008). Politikerne kan oppleve at de vanskelige beslutningene de tar får større legitimitet, når de har fått innspill og anbefalinger fra disse samlingene.

Denne prosessen skiller seg fra andre involveringsprosesser på tre hovedpunkter - her er deltakerne tilfeldig utvalgt, de får inngående kunnskap til temaet, og de diskuterer og søker enighet seg imellom om det de kommer frem til. Det siste kaller vi deliberasjon.

Hvordan ble borgerpanelet på Grefsen og Kjelsås gjennomført?

Da vi planla gjennomføringen og sendte ut invitasjonene, var planen å samle de 20 deltakerne i et forsamlingslokale i nabolaget. Der skulle vi møtes på ettermiddagen i

3 timers samlinger i annenhver uke i januar og februar 2021, til totalt 4 samlinger. På grunn av pandemi og endringer i smittesituasjonen i Oslo utover seinhøsten, måtte vi - i likhet med de fleste borgerpanelprosesser verden over - legge over til en heldigital gjennomføring.

Samlingene ble derfor gjennomført på Zoom, med nøye planlegging og tilrettelegging slik at deltakerne fortsatt kunne diskutere godt sammen. En av deltakerne trakk fram at det var fint å kunne delta på digitale samlinger og kunne ha denne opplevelsen i løpet av pandemien, fordi de ikke hadde hatt anledning til dette gjennom jobb.

Etter hver samling skrev vi en kort oppsummering som ble lagt åpent tilgjengelig på nett, slik at andre interesserte kunne følge prosessen, og deltakere kunne dele med andre hva de deltok på.

Fra SoCentral var vi tilstede på samlingene med en møteleder og minst tre fasilitatorer som hadde ansvar for å lede gruppesamtalene og notere ned det deltakerne kom fram til underveis. På den første samlingen fikk deltakerne høre fra eksperter fra Meteorologisk institutt, Plan- og bygningsetaten, Vann- og avløpsetaten, AVCO Advokatfirma og NIVA.

Innholdet i samlingene ble strukturert slik:

1

Innsikt

7. januar 2021

Gi innsikt i utfordringer, løsninger, håndtering og samarbeid om overvann.

2

Deliberasjon/refleksjon

21. januar 2021

Refleksjon, kritisk tenkning, diskusjon og utdyping av innsiktene fra samling 1.

3

Vurdering

4. februar 2021

Vurdering, konkretisering og prioritering av hva som bør inngå i en anbefaling.

4

Anbefaling

18. februar 2021

Formulering av en anbefaling som svar på oppgaven.

I tillegg hadde vi med oss observatører på alle samlingene. Dette var noen av de samme ekspertene, i tillegg til ansatte i Oslo kommune som jobber med overvannsproblematikk og med innbyggerinvolvering, og forskere på overvann og innbyggerinvolvering. På denne måten fikk de følge prosessen til deltakerne, og høre deres refleksjoner og innspill også underveis. Da kunne de også svare på spørsmål og bidra med sin ekspertkunnskap. Observatørene fortalte også at det har vært nyttig å høre tydelig hva innbyggerne tenker om kommunens rolle og deres ønsker om veien videre. De har fått nyttig innsikt, ny kunnskap og har kunne komme så tett på folks erfaringer, refleksjoner, ved å ta del i deres diskusjoner og deres bratte læringskurve om et så komplekst tema som overvann.

Vi som observatører har hatt mange gode og viktige diskusjoner i etterkant av hver samling. Dukket opp noe nytt og viktig på hver samling.

– observatør

Bilde av overvann fra deltaker i borgerpanelet på Grefsen og Kjelsås

Anbefalinger fra borgerpanelet på Grefsen og Kjelsås

Introduksjon og refleksjoner fra deltakerne

Vi er 20 personer som bor på Grefsen og Kjelsås, som ble tilfeldig utvalgt til å delta i dette borgerpanelet. Vi fikk i oppdrag å komme med anbefalinger til Oslo kommune om hvordan de kan legge til rette for at vi som innbyggere best involveres i håndteringen av overvann på Grefsen og Kjelsås.

Vi har selv erfart at overvann er et økende problem i vårt område. Tettere bebyggelse kombinert med mer og kraftigere regn i fremtiden gjør at vi vet utfordringene vil bli større. For de fleste av oss var det nytt at også vi som innbyggere har et ansvar for håndtering av overvann. Det er positivt at kommunen nå ønsker å involvere innbyggerne.

Kommunen må legge til rette for at terskelen for å gjøre noe blir lavest mulig. Det finnes faktaark fra Oslo kommune som beskriver problemet og hva vi kan gjøre med det, men disse var vi ikke kjent med og de svarer ikke ut alle behovene vi har. Nå som vi vet at kommunen har mye kompetanse og erfaring på dette området stiller vi oss undrende til at kommunen ikke har anledning til å veilede innbyggerne når det gjelder tiltak for å redusere overvann på egen eiendom. Vi er overrasket over hvor dyre mange av de anbefalte tiltakene fra kommunen er for den enkelte innbygger. Vi ønsker også å vite mer om hva kommunen selv gjør der hvor de har ansvaret, og vi forventer at kommunen selv også tar mer ansvar for at overvannsproblemene blir løst.

Våre anbefalinger er inndelt i tre temaer:

- 1. Plan og strategi*
- 2. Kommunikasjon og veiledning*
- 3. Tilrettelegging og samarbeid*

Plan og strategi

Felles plan

Vi anbefaler at Oslo kommune presenterer en helhetlig plan som beskriver hvordan de vil jobbe for å løse utfordringene med overvann.

Å lage en slik plan er en mulighet for å systematisk involvere innbyggerne, ved f.eks at innbyggerne melder inn problemer og områder som har utfordringer med overvann, eller at kommunen oppsøker innbyggerne i sin kartlegging.

Planen bør inneholde:

- En tydelig oversikt over de ulike geografiske problemområdene i kommunen.
- En kartlegging som gjøres i forbindelse med planarbeidet og som peker på hvilke geografiske områder som har størst utfordringer og hvordan de prioriteres.
- Oversikten bør inneholde hvilke tiltak som er relevante for de enkelte områdene, og hvilke tiltak som er planlagt fra kommunens side og hva innbyggerne kan bidra med for å løse problemene.
- En tydelig oversikt over hvordan innsatser og tiltak henger sammen og påvirker hverandre.

- Håndtering av overvann bør ses i sammenheng med andre planer i kommunen, slik at de ikke påvirker hverandre negativt. F.eks konflikten mellom planting av bjerketrær og allergi, eller konflikten mellom kommunal veibygging og anlegging av overvannstiltak.

Ansvarsforhold

Vi anbefaler at Oslo kommune beskriver tydelig ansvarsfordelingen mellom kommunen, næringsliv og innbyggeren når det gjelder overvannshåndtering.

Her må det også beskrives hvordan problemer og tiltak på egen tomt kan få konsekvenser for andre, og at dette også kan innebære juridisk ansvar.

Vi anbefaler at kommunen går foran som en rollemodell og tar i bruk alle tilgjengelige og nødvendige tiltak på egne områder og tomter.

Kommunikasjon og veiledning

Hvordan bør det kommuniseres

Vi anbefaler at Oslo kommune kommuniserer på en måte slik at innbyggerne forstår problematikken med overvann. Kommunen må kommunisere hvordan innbyggerne kan avhjelpe situasjonen og hvilken effekt disse tiltakene har. Kommunen må i tillegg informere om mulige insentiver.

Vi anbefaler at Oslo kommune kommuniserer at dette er en felles utfordring hvor flere aktører, både kommunen, utbyggere og innbyggere, alle har et ansvar, slik at den enkelte blir motiverte til å være med og løse en felles utfordring. Vi anbefaler at Oslo kommune er åpen på at de trenger hjelp fra hver enkelt innbygger.

Vi anbefaler at kommunen bruker virkemidler som:

- visualisering for å gjøre oss mer oppmerksomme på utfordringen med overvann og for å få oss til å se at dette er en felles utfordring
- historiefortelling for å vise frem hvordan det angår hver enkelt av oss innbyggere og hva vi kan få til

- apper og interaktive spill som kan engasjere og motiverer innbyggere til handling
- deling av gode eksempler

Vi anbefaler at informasjon som skal nå ut er enkelt tilgjengelig i kommunens offisielle kanaler, som for eksempel nettsider, bruk av SMS, eller lignende.

Vi anbefaler at kommunen lager en kunnskapsbase à la overvann.no, hvor

- det er lett å finne informasjonen
- man kan legge inn bilder, erfaringer, koble til kart, og vise konkrete eksempler
- man kan bestille en befaring på egen eiendom eller i en gruppe med naboer, med en ressursperson enten internt fra kommunen eller eksternt, for å vurdere aktuelle tiltak

Vi anbefaler også at kommunen kommuniserer der hvor folk er - f.eks brosjyrer med tilrettelagt informasjon, informasjon i lokalaviser og lokalradio, på bydelsdager, på lokale planteutvalg, og på sosiale medier som Facebook.

Vi anbefaler at Oslo kommune har et varslingsystem der innbyggerne melder inn utfordringer med overvann.

Veiledning

Vi anbefaler at Oslo kommunes ansatte får anledning til å veilede innbyggere som trenger hjelp og som ønsker å bidra, eller at de stiller til rådighet ressurser som kan gjøre dette. Dette kan for eksempel være hjelp til taksering, vurdering av tiltak, og gjennomføring, og å vise frem konkrete eksempler.

Vi anbefaler at kommunen veileder innbyggerne i å vurdere hvilke tiltak som er aktuelle, hva slags effekt og mulige konsekvenser tiltakene kan ha, og hvilke fagmiljøer som kan bistå dem i utførelsen.

Vi anbefaler at Oslo kommune i tillegg til veiledning presenterer tiltakene på en oversiktlig og visuell måte, for eksempel som i tabellen under.

Tilrettelegging og samarbeid

Tilrettelegging

Vi anbefaler at Oslo kommune utarbeider økonomiske insentivordninger for tiltakene de anbefaler til innbyggerne. Det er viktig at tilskuddsordningene er enkle å forstå og søke på.

For å sikre at den økonomiske byrden ikke faller på hver enkelt innbygger kan vi være åpne for en økning av vann- og avløpsavgiften, dersom denne øremerkes overvannstiltak som også bidrar til positive bi-effekter for nabolaget, som for eksempel åpning av bekk, planting av trær, og lignende.

Vi anbefaler også at kommunen vurderer flere måter å finansiere

Forslag til presentasjon av tiltak:

Tiltak	Grad av innsats (lav/middels/høy)	Effekt av tiltaket	Kostnad (lav/middels/høy)	Tilhørende insentivordninger

overvannstiltak på, for eksempel ved å kreve utbyggingsbidrag fra utbyggere ved fortetting, slik at disse er med å finansiere overvannstiltak i området.

Samarbeid

Vi anbefaler at Oslo kommune tar et koordinerende ansvar og tilrettelegger for en kollektiv innsats. Vi mener at den avgjørende innsatsen ikke vil komme fra individuelle tiltak hos hver innbygger, men fra den samlede innsatsen som kommunen kan organisere, stimulere og bidra til.

Vi anbefaler for eksempel at kommunen vurderer hvor tiltakene bør gjennomføres, og kan komme med tilbud om å gjennomføre og bekoste tiltak på private tomter når de løser et problem for et helt område. F. eks ved at nye regnbed legges i private hager for innbyggere som ønsker dette, i stedet for på kommunale veier.

Vi anbefaler at Oslo kommune oppretter et samarbeidsforum hvor innbyggere kan melde inn problemer, og interesse for å gjøre tiltak. Slik kan innbyggere komme i kontakt med andre med lignende

problemer, og kommunen kan koble sammen behov og innsatser i et område.

Vi anbefaler også at kommunen viser ulike tiltak og samarbeidsformer som passer for ulike enheter - for eksempel for et sameie, et borettslag, og en enebolig.

Vi anbefaler i tillegg til de ovenfor nevnte tiltakene at kommunen legger til rette for lavterskeltilbud, som f. eks: utlån av utstyr på gjenbruksstasjonen, lister over utstyr som trengs for de ulike tiltakene, felles innleie av maskiner, veiledning fra kommunale eller andre fagpersoner, og hjelp til å organisere dugnader og samarbeid. Slike tiltak kan samtidig styrke det sosiale fellesskapet og naboskapet.

Appendiks

Borgerpanelets oppdrag har vært å komme med en anbefaling til Oslo kommune om hvordan kommunen best kan involvere innbyggerne i overvannshåndtering, og spesielt gjennom lokal overvannshåndtering på egen eiendom.

Gjennom samtalene og diskusjonene som har ledet fram til anbefalingene har også flere konkrete forslag til løsninger kommet frem.

- Gi informasjon om det juridiske ansvarsforholdet for overvann på egen tomt gjennom skattemeldingen for å sikre at folk flest får denne kunnskapen.
- Sette klare mål for enkeltområder og vise frem akkurat hva som hjelper eller er mest effektivt i det enkelte område.
- Gjøre det lett vint å låne utstyr, f.eks på den lokale gjenbruksstasjonen.
- Felles dugnad i nabolag, slik at man f.eks kan gå sammen om tiltak.
- Løsning som viser frem det lure naboen har gjort, hvordan det har blitt gjennomført og hva det har kostet.
- En oversikt over leverandører som har god kompetanse på overvannshåndtering,
- Økonomiske incentiver som fremmer samarbeid mellom naboer og borettslag
- Vise frem løsninger som også gjør byen mer attraktiv og vakker
- Utvikle spill og app som gjør barn og unge kjent med problemstillingen

